

базу даних для поглибленого аналізу впливу процесів самоорганізації на вирішення соціальних, економічних та екологічних проблем, які виникають в СЕС міста.

З урахуванням тенденції до створення електронних систем надання адміністративних послуг та електронного врядування побудована інформаційна модель може бути покладена в основу розбудови системи моніторингу стану інформаційного простору громади, методології виявлення проблемних питань, що зумовлюють процеси самоорганізації населення, обґрунтування економічної ефективності рішень, що приймаються на місцевому рівні щодо залучення процесів самоорганізації населення до вирішення актуальних проблем розвитку території.

Список літератури:

1. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс. — М. : ГУ ВШЭ, 2000. — 608 с.
2. Інструкція з діловодства за зверненнями громадян в органах державної влади і місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності, в засобах масової інформації [Електронний ресурс] // Офіц. портал Верховної Ради України. — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/348-97-%D0%BF/page>.
3. Киянин проаналізував прибутковість комунальних підприємств міста [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://dreamkyiv.com/kyuanyn-proanalizuvav-prybutkovist-komunalnyh-pidpryyemstv-mista/>.
4. Стратегія розвитку Вінниці 2020 [Електронний ресурс] / Сайт міста Вінниці. — Режим доступу : <http://www.vmr.gov.ua/TransparentCity/SiteAssets/Lists/StrategyVinn2020/.../AF-2020.pdf>.
5. Медицина Бердянська в цифрах (2015-2016 рр.) / уклад. Я. Глазова. — Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2016. — 140 с.

2.3. Модель розвитку курортно-туристичного комплексу на основі економічних трансформацій

Постановка проблеми. Починаючи з кінця ХХ ст. світова економіка вступила в тривалий період радикальних змін, глобальних криз і важливих інновацій. Посилилася хаотичність динаміки, економічна діяльність ускладнилася із-за погано прогнозованих результатів. Світ виявився в стані наростаючого хаосу, посилення невизначеності, непередбачуваності раптово виникаючих змін. Проте в цьому хаосі, згідно І. Пригожину [1], поступово вимальовуються контури майбутнього економічного порядку. Його основою стосовно національної економіки

виступає трансформація соціально-економічних систем та їх адаптація до нових умов зовнішнього середовища, що динамічно змінюється. Це складний і суперечливий процес, успіх якого залежить, зокрема, від розуміння реальних механізмів цих трансформацій і здатності систем сприймати дані процеси.

У сучасній світовій економіці курортно-туристична діяльність - одна з самих високоприбуткових сфер, а також одна з тих, що найбільш динамічно розвивається. Для багатьох країн це не лише постійно зростаюче джерело фінансових надходжень, але і за рахунок залучення мільйонів туристів джерело розвитку інфраструктури територій, створення додаткових робочих місць.

Україна володіє потужним курортно-туристичним потенціалом, ефективне використання якого може забезпечити не лише повне задоволення потреб населення в рекреаційних послугах, але і принести реальну економічну вигоду. Тому курортно-туристична сфера в процесі ринкової трансформації економіки повинна зайняти одне з провідних місць в структурі господарського комплексу [2]. Таку перспективу розвитку для національних курортно-туристичних комплексів покликано забезпечити відповідні методології системних економічних трансформацій, засновані на сучасних концепціях дослідження складних економічних систем, і, перш за все, на методах системного дослідження та економіко-математичного моделювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукова ідея розвитку полягає у визнанні того, що розвиток у соціально-економічному середовищі є еволюційним самоорганізуючим процесом в природних умовах хаосу, як джерела різноманіття форм у природі та суспільстві, шляхом побудови та природного відбору дисипативних організаційних комплексів, організацій та господарських систем. Причиною розвитку є вплив комплексу нерівноважних процесів з переважаючою організаційної тенденцією на прогресивну зміну рівня складності у формах необхідного різноманіття. Підвищення складності відображається у збільшенні кількості економічних трансформацій, викликаних взаємодією системи з середовищем, в результаті якого можуть виникнути нові компоненти середовища та самої системи. В результаті розвитку системи відбувається деструктуризація середовища і зростання ефективності функціонування системи [3].

Ідея розвитку знайшла відображення в органічній концепції Г. Спенсера, який характеризував розвиток – як зростання різноманітності, різноманітності системи [4]; у системній теорії Е. Дюркгейма [5]; в ряді альтернативних моделей, у тому числі в цивілізаційній теорії А. Тойнбі й О. Шпенглера та ін. [6]. Розвиток у вищезгаданих концепціях асоціюється з циклічністю, з їх одно- або багатовекторністю, однозначною детермінованістю розвитку або наявністю альтернатив з еволюційним або стрибкоподібним характером економічних змін. Основні моделі

економічного розвитку були отримані в результаті широких узагальнень суперечливих процесів світової господарської еволюції [7]. Сучасна наука виокремлює кілька основних моделей економічного розвитку (рис. 1).

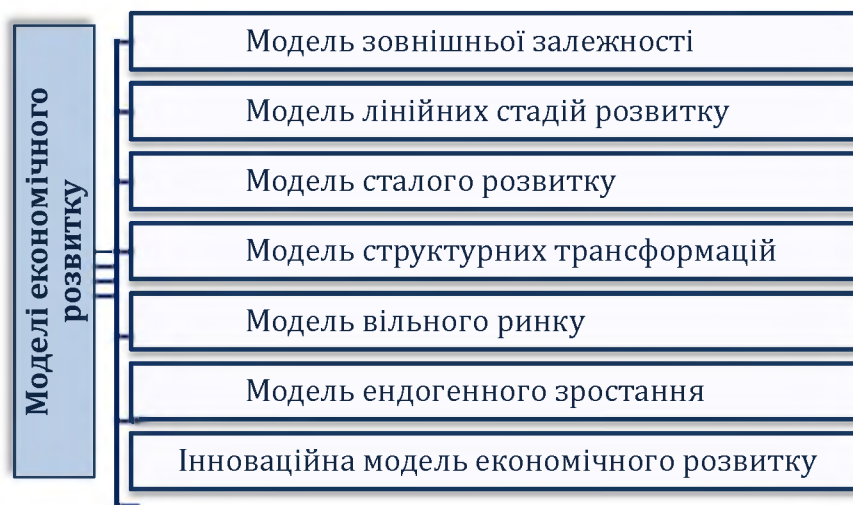

Рис. 1. Моделі економічного розвитку

У той же час багато аспектів трансформаційного розвитку економічних систем продовжують залишатися недостатньо дослідженими. Зокрема, значне прискорення та ускладнення світових економічних процесів, посилення міжсистемних інтеграцій інтенсифікують трансформаційні зміни і в курортно-туристичних системах, що вимагає їх ретельного дослідження. На сьогоднішній день ще не до кінця розкритий процес структурної трансформації систем з врахуванням його складності і невизначеності майбутніх етапів розвитку. Ще не склалася цілісна концепція трансформації курортно-туристичних систем, яка б ґрунтувалася на чіткому розумінні її параметрів та їх органічного взаємозв'язку в єдиній цілісній системі.

Постановка завдання. Цілісне сприйняття складних і неоднозначних явищ сучасної економіки, формування комплексної системної концепції економічного розвитку курортно-туристичних систем, її закономірностей значною мірою обумовлено осмисленням економічного середовища функціонування. Тенденція системних трансформацій, економічних криз, дисипативних явищ, збільшення ризиків супроводжуються зміною внутрішніх механізмів функціонування курортно-туристичних систем. Базисом для таких змін виступають трансформації економічних процесів, властивих курортно-туристичній економіці. Таким чином виникає необхідність розробки інструментарію для аналізу та практичного застосування трансформаційних перетворень в економіці курортно-туристичних систем.

Мета статті полягає в розробці підходу до моделювання трансформаційного розвитку курортно-туристичних систем, в яких трансформація виступає як їх внутрішня і необхідна частина.

Виклад основного матеріалу. Під економічним розвитком, в найбільш загальному сенсі, будемо розуміти якісні зміни в господарській системі, що забезпечують кількісне нарощування її ресурсів, потенціалу та якісне вдосконалення базових елементів формоутворюючих структур. Стосовно до курортно-туристичної економіки, розвиток здійснюється за наступними основними напрямками [8]:

1. Трансформація функціонування національного курортно-туристичного комплексу шляхом оптимізації операційної та комерційної моделі з приведенням продуктової пропозиції у відповідність до потреб ринку.

2. Розширення пропозиції на неохоплену частину курортно-туристичного ринку, а також додаткова орієнтація на залучення закордонних споживачів.

3. Інфраструктурні та логістичні перетворення, як важливий фактор розвитку курортно-туристичного бізнесу в регіоні.

4. Інтенсифікація інноваційно-інвестиційного розвитку курортно-туристичної індустрії в регіонах України.

5. Збалансованість у використанні природних ресурсів, за якого курорт сприятиме їх збереженню для залучення стійких туристичних потоків з метою розвитку курортно-туристичного бізнесу та супутніх видів діяльності.

Зазначені пріоритети розвитку курортно-туристичної економіки та аналіз моделей економічного розвитку дозволяють зробити наступні висновки: незважаючи на схожість деяких положень моделі сталого розвитку, моделі структурних трансформацій та інноваційної моделі економічного розвитку з досліджуваної проблемою, повного опису вони не дають. Отже, для моделювання розвитку курортно-туристичної економіки в умовах наявності економічних трансформацій необхідна розробка нової економіко-математичної моделі, що описує всі ці процеси.

Оскільки розроблювана модель базується на економічних поняттях «розвиток» та «трансформація», то розглянемо взаємовідношення цих категорій. З точки зору системного підходу трансформація являє собою процес зміни, один зі засобів розвитку системи, який веде або до зміцнення, або до ослаблення системних властивостей. Отже, системні критерії трансформації не можуть бути зведені до будь-яких показників, які характеризують зміни. При розгляді трансформації економічних систем необхідно виходити з імперативу розвитку, яке є іманентною властивістю процесу трансформації. Розвиток обумовлює формування системної взаємозалежності, взаємозв'язку і взаємозумовленості. Підхід до розвитку, як системного процесу, передбачає, перш за все, упорядкованість руху системи, тому в якості критеріїв системного

розвитку в умовах трансформаційних перетворень слід визначити наступні фактори: цілісність, стійкість, адаптивність, дисипативність. При цьому має бути забезпечено нову якість економічного розвитку. Вона може являти собою цілісний динамічний процес, який виступає як самостійне економічне явище, структурно і функціонально пов'язане з закономірностями і тенденціями кількісних та якісних характеристик розвитку на макро- і мікрорівнях. Системні перетворення, що відбуваються в процесі трансформації, можуть бути описані в рамках теорії хаосу та теорії катастроф [9].

Для реалізації вказаної мети побудуємо і дослідимо модель економічного розвитку територіального курортно-туристичного комплексу з урахуванням трансформаційних процесів за основними напрямками діяльності. Основними припущеннями моделі є:

- існування структурних трансформацій на основі інтеграційних процесів. Курортні й туристичні підприємства та організації, які трансформуються шляхом приєднання, позначимо через x , а ті, які приєднують – y . Перші можуть відрізнятися від другого меншою величиною запасів основного капіталу;

- за відсутності y , швидкість накопичення капіталу x описується логістичною функцією;

- y можуть знаходитися в двох станах: або приєднання x , або розвитку у вигляді курортно-туристичних комплексів (позначимо через z), утворених шляхом приєднання останніх до перших. Через деякий час останні також можуть переходити в стан приєднання x ;

- накопичення капіталу z відбувається відповідно до моделі розвитку на основі трансформаційного циклу.

Система рівнянь досліджуваної моделі виглядає наступним чином:

$$\begin{aligned}x' &= A + \lambda x(1 - x/N) - \theta xy, \\y' &= -\theta xy + s/\tau_c F(Z, b * L)/L - \mu y, \\z' &= sf(z, b) - (\delta + n)z,\end{aligned}$$

де x', y', z' – похідні за часом t , які характеризують накопичення основного капіталу підприємствами та організаціями, які входять до складу територіального курортно-туристичного комплексу.

Змінні в рівняннях є ендегенними питомими показниками накопичення капіталу відповідними курортно-туристичними підприємствами та організаціями. при цьому

$$x = X/L_1, \quad y = Y/L_2, \quad z = Z/L$$

де X, Y, Z – абсолютні значення основного капіталу відповідних курортних та туристичних об'єктів; $L_1, L_2, L = L_1 + L_2$ – кількість зайнятих працівників у їх діяльності.

$$L = L_0 \exp(nt),$$

де n – річний темп приросту кількості зайнятих працівників.

Перше рівняння описує еволюцію об'єкта в умовах обмеженості ресурсів і конкуренції, яке стримує розвиток. Параметр A – постійна абсолютна швидкість накопичення капіталу x , яка пов'язана з приходом нових курортних й туристичних підприємств та організацій на ринок; λ – абсолютна швидкість приросту їх капіталу; N – підтримуюча місткість ринку капіталу. Останній член рівняння описує процес трансформаційного приєднання x до y , де θ – питома швидкість приєднання підприємств.

У другому рівнянні параметр s – норма нагромадження капіталу z ($0 < s < 1$); τ_c – життєвий цикл таких компаній між двома послідовними актами приєднаннями x ; $F(Z, b * L)/L = Z^\alpha (bL)^{1-\alpha}$ – виробнича функція z , яка характеризує обсяг випуску курортно-туристичного продукту у вартісному вираженні. Як було зазначено раніше, синергетичний ефект процесу об'єднання полягає у раціональному використанні різних видів ресурсів. Параметр b – синергетичний параметр використання ресурсів.

$$F(Z, b * L)/L = f(z, b) = z^\alpha b^{1-\alpha} \Rightarrow z = Z/L$$

Параметр $b > 1$ при позитивному синергетичному ефекті від об'єднання курортно-туристичних підприємств та $0 < b < 1$ – при негативному синергетичному ефекті. Останній член рівняння описує процес убування капіталу y , які беруть участь у трансформаційному приєднанні x , пов'язаного з відсутністю ресурсів та конкуренції, μ – абсолютна швидкість цього процесу.

Третє рівняння описує накопичення капіталу z відповідно до моделі розвитку на основі трансформаційного циклу. У цьому рівнянні використовуються наступні екзогенні показники: s – норма нагромадження основного капіталу; δ – частка вибуття основного капіталу ($0 < \delta < 1$); n – річний темп приросту кількості зайнятих працівників ($-1 < n < 1$).

Переходячи до безрозмірного вигляду рівнянь і вимірюючи час t в одиницях $1/\mu$, отримаємо в остаточному вигляді:

$$x' = A_1 + dx(1 - x) - xy,$$

$$y' = -\varphi xy + Cz^\alpha - y,$$

$$z' = z^\alpha - \beta z,$$

де параметри $A_1 = A/(N\mu)$, $d = \lambda/\mu$, $\varphi = N\theta/\mu$, $C = 1/\tau_c \theta b^{1-\alpha} / \mu^2$, $\beta = (\delta + n)(\mu/s)^{1-\alpha} / (\mu b)$ вважаємо постійними. Параметр $C \approx b^{1-\alpha}$ будемо називати параметром ефективності розвитку y .

Важливою особливістю стаціонарних рішень моделі є те, що вони можуть описувати катастрофу типу збірки. Це означає, що стаціонарні рішення за певних умов, володіють властивістю бістабільності. Залежність стаціонарних значень Y від інших параметрів, при різних

значеннях параметра ефективності розвитку C представлена на рис. 2 ($C = 0,5$ – крива 1, $C = 0,4$ – крива 2, $C = 0,3$ – крива 3).

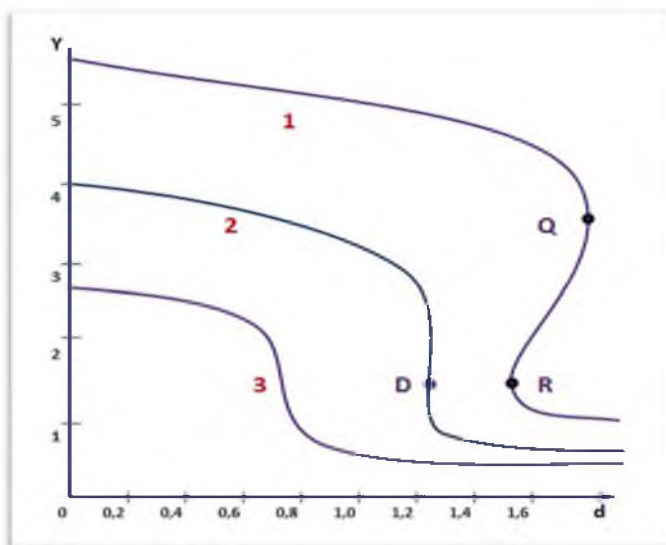

Рис. 2. Залежність рішення Y від параметра d при різних значеннях C

При збільшенні абсолютної швидкості приросту капіталу x питоме трансформаційне відношення d входжень в територіальний курортно-туристичний комплекс на одиницю ресурсу (у вартісному вираженні) Y зменшується безперервно у всій області зміни d при значеннях $C < C_p$ (при ефективному розвитку x останні уникають трансформаційних приєднань). При $C > C_p$ зменшення Y відбувається безперервно лише до значення d , відповідного точці повороту (точка Q) на траєкторії розвитку. При подальшому зменшенні відбувається стрибок, та значення Y різко падає до нижньої гілки стаціонарних станів. При русі по траєкторії розвитку в зворотному напрямку стрибок відбувається в точці R .

Таким чином, зростання ефективності розвитку x призводить до безперервного зниження удільного відношення об'єднань (у вартісному вираженні) у всій області значень абсолютної швидкості приросту їх капіталу при значенні параметра ефективності розвитку, тобто $C \approx b^{1-\alpha}$ менше критичного значення. При значенні останнього, що перевищує критичний, в результаті бістабільності відбувається стрибкоподібне зменшення частки об'єднань, тобто стрибкоподібний перехід курортно-туристичної економіки в якісно інший стан, на нову траєкторію розвитку. Відповідна критична точка є точкою зборки (точка D). Відзначимо, що критична точка D є точкою біфуркації коразмерності два, а точки Q , R – точками біфуркації коразмерності один [10]. На траєкторіях розвитку область між цими точками є областю метастабільних (нестійких) станів, а області вище точки Q і нижче точки R – областями стійких станів.

Аналіз трансформаційних процесів в курортно-туристичній економіці свідчить про постійне зростання кількості та загального обсягу операцій з поглинання та об'єднання протягом останніх десятиліть. Тому можна вважати, що запропонована модель описує трансформаційну модель економічного розвитку територіального курортно-туристичного комплексу.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Проведене наукове дослідження дозволило сформулювати наступні висновки:

розроблено та обґрунтовано концептуальні засади системного дослідження функціонування економіки курортно-туристичних утворень, які містять сукупність положень про сутність і дослідження процесу розвитку таких систем, як сукупності трансформаційних перетворень. Запропонований підхід, на відміну від інших альтернативних підходів, передбачає можливість розглядати розвиток економіки курортно-рекреаційних систем як взаємодію трансформаційних процесів;

побудовано модель економічного зростання територіального курортно-туристичного комплексу з врахуванням синергетичного ефекту;

дослідження моделі економічного зростання демонструють результати, які полягають в індукції явища бістабільності та стрибкоподібних переходів з одного рівноважного стану в інші (процесів біфуркацій).

Список літератури:

1. Пригожин И. Порядок из хаоса: Новый диалог человека с природой / И. Пригожин, И. Стенгерс; пер. с англ. Ю.А. Данилова. – [6-е изд.]. – М.: УРСС, 2011. – 296 с.
2. Захарченко П.В. Модели экономики курортно-рекреационных систем: монография / П.В. Захарченко. – Бердянск: Издательство Ткачук, 2010. – 392 с.
3. Гусаров Ю.В. Управление: динамика неравновесности / Ю.В. Гусаров. – М.: Экономика, 2014. – 382 с.
4. Паньков А.Ф. Теория развития систем и системная теория логики / А.Ф. Паньков. – М.: Эксмо, 2013. – 194 с.
5. Лесечко М.Д. Основы системного підходу: теорія, методологія, практика / М.Д. Лесечко. – Львів: ЛРІДУ УАДУ, 2012. – 326 с.
6. Сурмін Ю.П. Генезис системних ідей / Ю.П. Сурмін // Гуманітарний журнал. – 2010. – № 3-4(7-8). – С. 32-39.
7. Rostow W. The Stages of Economic Growth / W. Rostow. – N.Y.: Springer-Verlag, 2012. – 448 p.
8. Шмагина В.В. Рекреация и туризм в системе современных приоритетов социально-экономического развития / В.В. Шмагина, С.К. Харичков. – Одесса: ИПРЭЭИ НАН Украины, 2010. – 70 с.

9. Крамаренко В.И. Интеграционная трансформация предприятий курортно-рекреационной сферы в социально-ориентированной рыночной экономике / В.И. Крамаренко, С.К. Онищенко // Экономика и управление. – 2012. - № 2. – С. 49-54.
10. Арнольд В.И. Теория катастроф / В.И. Арнольд. – М. : Наука, 1983. – 483 с.

2.4. Особливості застосування фінансового прогнозування у діяльності курортно-рекреаційних підприємств

Курортно-рекреаційна індустрія займає вагоме місце у формуванні ВВП багатьох розвинених країн світу і є передумовою стабільного й динамічного розвитку економіки та її галузей, додатковим джерелом у поповненні дохідної складової бюджетів, сприяючою компонентою у пожвавленні інвестиційного клімату й створенні додаткових робочих місць на курортних територіях. Поряд з цим, у сучасних реаліях вітчизняні курортно-рекреаційні підприємства стикаються з певними проблемами протягом здійснення своєї господарської діяльності. Це пов'язано, передусім, з невизначеністю зовнішнього середовища, кризовими явищами в економіці, непередбачуваністю поведінки інших суб'єктів підприємництва, що призводить до ускладнення процесів прийняття рішень у курортно-рекреаційній діяльності та спонукає до пошуку нових підходів до управління й інструментів їхнього впровадження, завдяки яким курортно-рекреаційні підприємства мали б змогу оперативно реагувати на тенденції змін й час адаптації до нових вимог.

Питання стратегічного управління, управління змінами, розвитку курортів й туристичного бізнесу досліджували такі сучасні науковці, як З.В. Герасимчук, М.В. Глядіна [1], В.В. Гуменюк [2], Т.І. Ткаченко [3], С.Г. Фалько [4], В.І. Хомяков [5] та інші. Праці цих науковців спрямовані головним чином на виявлення особливостей формування туристичних підприємств, аналіз сучасного стану та перспектив їхнього розвитку, розробку концепції управління розвитком рекреаційної діяльності, дослідження окремих аспектів фінансової діяльності суб'єктів господарювання курортно-рекреаційної сфери. У той же час, актуалізується наукова проблематика щодо подальшого удосконалення фінансового прогнозування і фінансового планування діяльності курортно-рекреаційних підприємств з урахуванням чинника сезонності та його впливу на формування джерел фінансування.

Метою статті є формування та висвітлення підходу щодо оптимізації фінансового прогнозування розвитку курортно-рекреаційних підприємств з урахуванням сезонності у їх діяльності.